

PIRMYKŠTIS ŽMOGUS

Mūsų penktoje klasėje jis pasirodė lapkričio mėnesį. Sėdėjau vienas, todėl Mikas, taip vadinosi naujokas, tapo mano suolo draugu. Jis pasižymėjo ypatinga klausa: linksmo klegesio ir šurmulio sukuryje per pertraukas naujokas pakeldavo ranką, sustingdavo tarsi įkastas: „Musė skrenda!“

Kvatojome negirdėdami jokio musės zyzimo. Tačiau musė būtinai pasirodydavo, taip įrodydama Miko tiesą. Naujokas dar tvirtino girdįs vandenyje plaukiančią žuvį, vėžio šnaresį. Tačiau tomis pasakomis mes, penktokai, netikėjome.

Po daugelio metų tvirtai tikiu, kad Mikas tikrai girdėjo vandens srovių šnaresį ešerių ir kuojų pelekuose bei vėžio žnyplių sukeltą dugno žvyro šnabždesį. Tačiau anuomet ypatingoms naujoko klausos galioms reikšmės neskyrėm nė trupinio. Dar daugiau, nors jis visuomet likdavo teisybės, būdavo negailestingai išjuokiamas.

Kad ir dėl to paties meškeriojimo: neplaukioja žuvis – vadinas, meškerių imti nevertėjo... Taip po nesėkmingos žūklės aiškino Mikas. Galbūt už tą ypatingą klausą klasė nemėgo Miko. Gal paprasčiausiai pavydėdavome, kad pats Mikas šiam savo sugebėjimui neteikė nė mažiausios reikšmės. Gal nesuprato, kaip galima negirdėti to, kas girdima.

Už tuos keistumus Mikui prigijo Pirmykščio Žmogaus pravardė. Kartą rašėme rašinį laisva tema apie mišką. Kitą dieną mokytoja atnešė šūsnį sąsiuvinį:

– Patikrinau jūsų kūrybą, vaikai. Visi jūs mišką aprašėt teisingai. Yra gerų rašinių, prie jų dar grįšime. Tačiau aš perskaitysiu Miko rašinį. Prašau, pagalvokit, susimąstykite.

Purpuru nuraudo pirmūnės Vaidutės bei Išminčiumi pravardžiuojamo Andriaus skruostai – jų rašiniai visuomet būdavo paminimi pirmieji. Mokytoja pradėjo skaityti:

„Į miestelį mes atsikraustėme neseniai. Tačiau aš noriu grįžti į eiguvą. Tenai taip gera. Ošia šimtametės eglės. Upelyje plaukioja didžiuliai šapalai ir raudės. Pakrančių pievose nuo žiedo prie žiedo skraido didžiulės kaip žvirbliai bitės. Didžiuliai it lėkštutės žiedai linguoja virš žolynų. Šalia auksinis laukas – tai prinokusių rugių jūra. Šimtametės eglės viršūnėmis ramsto dangų, kiekviena aukštesnė už miestelio katilinės kaminą.“

Mes pažvelgėme pro langą, tarsi matuodami kaminą, kuris sunkdamas juodus dūmus kilo vos ne iki debesų, ir nusijuokėme. Mokytoja sutriko. Tačiau susitvardžiusi skaitė toliau:

„Eglės tokios didelės, kad norint jas apvažiuoti reiktų visos dienos, ir tai iki sutemų vargu suspėtų. Tarp jų kamienų ir žiedų, kurie triukšmauja kaip gyvi, it mes, mokiniai, pertraukų metu, galima ir pasiklysti. Taip, jie gyvi! Taip yra ten, eiguvoje, iš kur mes atsikraustėme. Mano siela juokiasi ir dainuoja!“

Mokytoja baigė skaityti. Klasė leipo iš juoko. Andrius be perstojo zvimbė kaip musė. Sukiojo delnus apie ausis, rodydamas, kaip skraido tos didžiulės kaip žvirbliai bitės. Mikas sėdėjo susigūžęs, paraudonavęs iš nuoskaudos.

Mokytoja sudraudė:

– Liaukitės kvatoti!

Ant mūsų ji niekuomet nešaukdavo. Visi nutilo ir žvelgė į Miką. Jis atsikėlė, pasiėmė kuprinę ir lėtai išėjo iš klasės.

Kitą dieną būriu apspitę naujoką vis dėlto privertėme pasiaiškinti, kur jis matęs aukštesnes už katilinės kaminą egles.

– Kvaili, katilinės kaminas vos ne iki debesų, – niršo Andrius. – O tu rašai, kad eglės aukštesnės.

– Kelmai jūs, kelmai, – atkirto Mikas. – Tai senovėje buvo. Tikrai buvo!

Vaikystė seniai praėjo. Keistas dalykas – atvažiavęs pas mamą, kaskart prisimenu tą istoriją. Pažįstami pasakojo, kad atitarnavęs armijoje Mikas nuėjo dirbti į lentpjūvę. Pasistatė namą. Beveik

nepasikeitė, liko toks pat keistuolis. Vedė, tačiau greitai išsiskyrė. Tapo užkietėjusiu viengungiu. Kaip ir anksčiau, visi jį vadino Pirmykščiu Žmogumi.

Kas antrą dieną imdavau irklus, meškeres ir traukdavau naktinėn žūklėn. Ilgai sėdėdavau prie laužo, žiūrėdavau į upę, į juodame vandenyje mirgančias žvaigždes. Ir galvojau, galvojau nežinia apie ką, kol nepastebimas ir saldus atsėlindavo snaudulys. Pamiegodavau pusvalandį kitą. Su aušra, iki pusės įsibridęs į rūku alsuojančią upę, stebėdavau, kaip tyli srovė palengva neša plūdę. Pagauti retai ką pavykdavo – nebent keletą ešeriukų ir grūžlių. Mama manęs nesuprato. Manė, kad mano pagrindinis tikslas – laimikis.

Tą naktį aš vėl sėdėjau prie upės. Pusiau užmarštyje klausiausi nakties garsų. Iš kitos pusės sklindantis lentpjūvės triukšmas gerokai erzino. Tačiau prie jo greitai pripratau, pradėjau jo nebegirdėti, kaip su laiku kambaryje nebegirdi sieninio laikrodžio tiksėjimo.

Staiga pasigirdo irklų pliuškenimas. Į stačią pakrantę atsitrenkė valtis. Prie manęs priėjo žmogus.

– Sveikatos jums, – pasakė mandagiai.

Aš atsakiau ir laužan įmečiau šakų. Ugnis atgijo. Liepsna apšvietė vyro veidą – tai buvo Mikas. Turbūt ir jis pažino mane – šyptelėjo ir greitomis ištiesė ranką.

– Seniai mudu nesimatėme...

– Senokai, – sutikau aš.

Ir sugavau save abejojantį, lyg ir nėra apie ką kalbėtis, bent jau pirmomis minutėmis.

– Tylu kaip, – pasakiau aš.

– Lentpjūvė triukšmauja, – atsiliepė Mikas.

Prisiminiau vaikystę, nepaprastą Miko klausą, tokius štai vakarus prie upės, kai danguje mirgėdavo didelės žvaigždės. Prisiminiau mūsų klasę, išsklidusią po visus galus ir pakraščius. Prabudo lyg ir kaltės jausmas. Paklausiau:

– Mikai, ar pameni rašinį apie mišką, kurį rašėme penktoje klasėje?

– Kaip neprisiminsi, pamenu... Bent vienas būtumėt supratęs – tikrą tiesą rašiau. Visi greitai buvot juoktis ir prasivardžiuoti.

– Kurgi jau ten teisybė? Aukštesnės už kaminus eglės, didesnės už žvirblius bitės!

Mikas šyptelėjo:

– Ir tu nieko nesupratai? Su manim tai nutiko dar iki mokyklos, vaikystėje. Važiuoju su seneliu iš miestelio, eglės – lig dangaus, bitės – kaip žvirbliai. Senelis užsnūdo, knarkia – arkliokas baidosi. Aš žvelgiu, kaip sidabriniai voratinkliai draikosi. Senelis parpia, arkliokas eina patsai sau, kur nori. Aš užmiršęs viską pasaulyje žiūriu į eglės, kaip jos svyra virš vežimo, kai arčiau privažiuoji – rodos, užgrius. Tačiau stovi, neužgriūva!

Klausydamasis pagalvojau, kaip seniai visa tai buvo – ir rašinys, ir bendraklasės, kurios seniai ištekėjo, prigimdė vaikų. Galbūt tie vaikai mato pasaulį taip, kaip matė jį retas žmogus Mikas.

Nuoširdžiai pavydėjau buvusiam suolo draugui – niekada negirdėsiu pasaulio taip, kaip jis girdi. Vienas jis toks, vienas. Nežinia, kada gims kitas, panašus į Miką...

Retame, skystėjančiame rausvame rūke susimąstęs stebėjau lėtą plūdės kelią. Atsisakęs mano pagalbos Mikas į valtį krovė ir krovė sunkius kvepiančius žolės glėbius. Valtis buvo nedidelė. Greitai nusėdo. Nusvirusios per bortus margaspalvės gėlių galvelės kuteno rūku garuojantį vandenį.

Mudu atsisveikinome. Mikas nuplaukė, ištirpo rūke. Dar ilgai girdėjau irklų pliuškenimą. Padėjau galvą ant kuprinės ir užsimerkiau. Įsivaizdavau – tamsiame tvarto kampe stovi ir didelėmis akimis žvelgia karvė. Margė laukia, kada grįš geras žmogus Mikas. Numes jai glėbį sultingos žolės. Paims melžtuvę ir pradės melžti, saldžiai lengvindamas didžiulį karvės tešmenį.

Mikas skuba, nenori, kad kas nors pamatytų, kaip jis melžia karvę. Žolę jai pjauna naktimis – kad nesijuoktų pikti žmonės.